

**שדות ותורת גלואה
מערכות תרגול קורס 311-88**

אוקטובר 2018, גרסה 0.2

תוכן העניינים

3	מבוא
4	1 תרגול ראשון
4	1.1 תזכורת מתורת החוגים
7	2 תרגול שני
7	2.1 בניה בסרגל ומחוגה .....
9	2.2 תזכורת נוספת מתורת החוגים .....
10	2.3 הרחבת שדות .....
11	2.4 שורשי ייחידה .....

מבוא

כמו הערות טכניות לתחילת הקורס:

- דף הקורס נמצא באתר www.math-wiki.com
- שאלות בנוגע לchromer הלימודי מומלץ לשאול בדף השיחה באתר של הקורס.
- החומר בקובץ זה נאסף מכמה מקורות, וمبוסס בעיקרו על מערכי התרגול של איתמר שטיין ושירה גילת.
- נשתדל לכתוב נכון זהה כהגדירות ומושגים חשובים מופיעים בפעם הראשונה. נוסיף לצד גם את השם באנגלית, עשויי לעזר כמשמעותם חומר נוסף בעברית.
- נשמח לכל הערה על מסמך זה.

מחבר בתשע"ט: תומר באואר

This font

1 תרגול ראשון

1.1 תזכורת מתורת החוגים

Rng, or
non-unital ring
Additive group

הגדרה 1.1. חוג כלשהו (R, +, 0) הוא מבנה אלגברי המקיים:

.1 (R, +, 0) הוא חבורה אבלית. נקראת החבורה החיצונית של החוג.

.2 (·, ·) הוא חבורה למחצה.

.3 מתקיים חוג הפלוג (משמאל ומימין). כלומר לכל $a, b, c \in R$ מתקיים

$$(a+b)c = ac + bc, \quad a(b+c) = ab + ac$$

כאשר ההקשר ברור, נכתב רק R במקום (R, +, 0).

הגדרה 1.2. R הוא שדה אם ($\cdot, \cdot, \{0\}$) הוא חבורה אבלית.

Field

שדות הם חוגים מאד טובים. הם חילופיים וכל איבר בהם הפיך. ראיינו בקורס בתורת החבורות שאם F שדה, אז חוג הפולינומיים במשתנה אחד $F[x]$ הם תחום אוקלידי, ולכן הוא תחום ראשי, ולכן הוא תחום פריקות ייחידה. כל התכונות הללו יהיו מאד שימושיות בהמשך. נתחיל בחזרה לגבי פריקות של פולינומיים מעל שדות. נסביר בהמשך למה זה רלוונטי לקורס שלנו.

Irreducible

תזכורת 1.3. هي R תחום שלמות. איבר $a \in R$ לא פריך נקרא אי פריך אם $a = bc$ גורר ש- b הפיך או c הפיך.

שאלה 4. בהינתן פולינום $f(x) \in F[x]$ איך ניתן לקבוע אם הוא אי פריך או לא? חשוב להציג כל הזמן מה השדה שעובדים מעליו. למשל $x^2 - 2$ פריך מעל $\mathbb{R}$ אבל לא מעל $\mathbb{Q}$. עבורנו התכוונה אי פריך היא "הבסיסית" יותר, ופולינום נקרא פריך אם הוא לא אי פריך. נציג מספר שיטות, ונתחיל בכמה אבחנות קלות:

- כל פולינום מדרגה 1 הוא אי פריך. אז המקהלה זהה משועם. מעכשו נניח $\deg f(x) \geq 2$.
- כל פולינום שיש לו שורש בשדה F הוא פריך. הסבר: α שורש של $f(x)$ אם ורק $x - \alpha | f(x)$.
- אם $-f(x)$ אין שורשים בשדה F זה לא אומר שהוא אי פריך. למשל ל- $f(x) = (x^2 - 5)^2$ מעל $\mathbb{Q}$ אין שורשים, אבל הוא פריך.

דוגמה 1.5. האם $x^n - 1$ פריך עבור $n > 1$ (נניח מעל $\mathbb{Q}$)? כו, כי מיד רואים ש-1 הוא שורש.

תרגיל 1.6. יהיו $f(x)$ פולינום מדרגה 2 או 3 אז $f(x)$ אי פריק אם ורק אם אין ל $f(x)$ שורשים.

פתרו. אם ל $f(x) = g(x)h(x)$ יש שורש הסבירנו כבר שהוא פריק. מצד שני אם $\deg f(x) \geq 1$ אז אחד מהם חייב להיות מדרגה 1 וזה אומר של- $f(x)$ יש שורש.

דוגמה 1.7. האם $x^2 - x - 1$ פריק מעל $\mathbb{Q}$? פותרים, מגלים שהשורשים הם שאינם רציונליים, ולכן הפולינום אי פריק.

תרגיל 1.8. האם הפולינום $x^3 - x + 1$ פריק מעל $\mathbb{Z}_3$?

פתרו. יש בסך הכל 3 מספרים בשדה. מסתבר שאף אחד מהם לא מאפס את הפולינום ולכן הוא אי פריק.

לשמהחטנו, גם אם עובדים מעל $\mathbb{Q}$ יש דרך להגיע למספר סופי של שורשים אפשריים שצורך לבדוק.

הערה 1.9. אם $f(x) \in \mathbb{Q}[x]$ אז ניתן להכפיל במכפלה משותפת של המכנים ולקבל פולינום עם מקדמים שלמים שהוא פריק אם ורק אם $f(x)$ פריק. לכן כשעובדים מעל $\mathbb{Q}$ ניתן תמיד להניח שהמקדמים שלמים. למשל, לעובד עם $3x^2 + 2$ במקום עם $\frac{1}{2}x^2 + \frac{1}{3}$.

תרגיל 1.10. יהיו $a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n = f(x)$ כאשר כל המקדמים שלמים, הוכיחו כי אם השבר המוצמצם $\frac{q}{r}$ הוא שורש של $f(x)$ אז

$$q \mid a_0, \quad r \mid a_n$$

פתרו. לפי הנתון

$$a_n \left(\frac{q}{r}\right)^n + \dots + a_0 = 0$$

נכפול ב- r^n ונקבל

$$a_n q^n + a_{n-1} q^{n-1} r + \dots + a_1 q r^{n-1} + a_0 r^n = 0$$

מה שאומר ש- $r \mid a_n q^n + \dots + a_1 q r^{n-1} + a_0 r^n$ (הרי השבר מוצמצם) אז מתקיים

$$q \mid a_0, \quad r \mid a_n$$

תרגיל 1.11. האם הפולינום $x^3 - x - 6$ אי פריק מעל $\mathbb{Q}[x]$?

פתרו. לפי התרגיל הקודם, אם $\frac{q}{r}$ פתרון (שהוא שבר מוצמצם) אז

$$q \mid 6, \quad r \mid 1$$

כך שבסך הכל האפשרויות הן:

$$\frac{q}{r} \in \{\pm 1, \pm 2, \pm 3, \pm 6\}$$

אם עוברים עליהם אפשר לראות ש-2 הוא שורש ולכן הפולינום פריק.

תרגיל 1.12. מצאו את הפירוק של $x^3 - x - 6$ לגורמים אי פריקים מעל $\mathbb{Q}$.
 פתרו. היות ש-2 שורש של הפולינום אנחנו יודעים ש- $x^3 - x - 6 \mid x - 2$. נשתמש בחילוק פולינומיים ונגלה

$$\frac{x^3 - x - 6}{x - 2} = x^2 + 2x + 3$$

ל- $x^2 + 2x + 3$ אין שורשים מעל $\mathbb{Q}$ ולכן הפירוק הוא

$$x^3 - x - 6 = (x - 2)(x^2 + 2x + 3)$$

כמובן ששיטה זו עובדת גם מעל שדות סופיים.

גם עבור פולינום ממעלה גבוהה מ-3 או פולינומים מעל $\mathbb{R}$ אפשר להשתמש בשיטה זו, אבל רק כדי למצוא שורש רציונלי ולהראות פריקות. אם לא מוצאים שורש אי אפשר להגיד כלום (בינהיתם).
 הערכה 1.13. זכרו כי לפולינום מדרגה אי זוגית מעל $\mathbb{R}$ תמיד יש שורש אחד לפחות ולכן הוא תמיד פריך.

נubbyר לטכניות אחרות לבדיקת פריקות. מעכשיו נניח כי R תחום שלמות ו- F -שדה השברים שלו.

Eisenstein's criterion
משפט 1.14 (קריטריון אייזנשטיין). יהיו $P \triangleleft R$ איזאיל ואשווי. יהיו $a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in R[x]$ פולינוס המקיים

$$\bullet \quad a_i \in P \quad \forall i \neq n$$

$$\bullet \quad a_n \notin P$$

$$\bullet \quad a_0 \notin P^2$$

אז f אי פריך ב- R (אינו לו פירוק אמיתי מעל R). אם f פרומייטיבי ב- R (המחלק המשותף המורבי של מקדמיו הוא $[1]$), אז f אי פריך ב- $R[x]$.
 נזכיר הפטוי שבו $\langle p \rangle = P$ עכור איגר וראשוני p התנאים לעיל שקולים לכך ש- p לא מחלק את a_n , מחלק את a_i עבור $n \neq i$ ו- p^2 לא מחלק את a_0 .

דוגמה 1.15. א. פירק $x^2 - 4x + 2$ מעל $\mathbb{Q}$ כי הוא אייזנשטיין עבור $p = 2$. לפעמים צריך להתחכם יותר.

תרגיל 1.16. האם הפולינום $x^4 + 6x^2 - 1$ אי פריך מעל $\mathbb{Q}$?

כדי לפתור את התרגיל נעזר בעובדה ההבאה:

טעינה 1.17. ($f(x)$ אי פריך אם ורק אם $f(x+c)$ אי פריך לכל $c \in F$).

הוכחה. קל לוודא שתמיד $f(x+c) = g(x)h(x)$ מאותו דרגה ולכן $f(x) = g(x)h(x)$ פירוק אם ורק אם $f(x+c) = g(x+c)h(x+c)$. $\square$

פתרו. אם נשים לב שהפולינום שלנו הוא למעשה

$$(x+1)^4 - 4(x+1) + 2$$

היות ש- $x^4 - 4x^2 - 2x + 1$ אי פריק לפי קרייטריוון איזנשטיין, אז גם הפולינום שלנו אי פריק.
לשיטת הבאה שנציג צרייך תזכורת נוספת:

תזכורת 1.18 (גרסה לлемה של גאוס). יהיו R תחום שלמות ויהי F שדה השברים שלו. יהיו $f(x) \in R[x]$. אם $f(x)$ אי פריק ב- $F[x]$ אז ורק אם הוא לא ניתן לפירוק למכפלת פולינומים לא קבועים שדרוגתם קטינה מ- $\deg f(x)$.

תזכורת 1.19 (גרסה לлемה של גאוס). יהיו $f(x)$ פולינום שכל מקדמיו שלמים. נניח שהוא פרימיטיבי. אז $f(x)$ אי פריק ב- $\mathbb{Z}[x]$ אם ורק אם הוא אי פריק ב- $\mathbb{Q}[x]$.

משפט 1.20 (שיטת הרדוקציה). יהיו $f(x) \in \mathbb{Z}[x]$ ויהי p ראשוני כלשהו. נסמן ב- $\bar{f}(x) = f(x) \pmod{p}$. אם $\deg \bar{f}(x) = \deg f(x)$ אז $f(x)$ אי פריק אם ורק אם $\bar{f}(x)$ אי פריק.

את ההוכחה נשאיר כתרגיל מודרך לשיעורי בית. כתעת נראה יישום.

תרגיל 1.21. האם הפולינום $1 - 6x - 8x^3$ אי פריק ב- $\mathbb{Q}[x]$?

פתרו. היות ש $1 = \gcd(8, 6, 1)$ הפולינום אי פריק ב- $\mathbb{Q}$ אם ורק אם הוא אי פריק ב- $\mathbb{Z}$. ננסה להשתמש בשיטת הרדוקציה.
ננסח $p=2$: מתקבל -1 – שאינו באותה דרגה כמו f .
ננסח $p=3$: מתקבל $-1 - 2x^3$ שהוא פריק ($2 = x$ שורש).
ננסח $p=5$: מתקבל $-1 - x - 3x^3$ שהוא אי פריק (בודקים 5 אפשרויות).
לכן גם הפולינום $1 - 6x - 8x^3$ אי פריק.

נחוור לשאלת מתחילה השיעור: למה כל זה יהיה חשוב לנו? זה הרי קורס בתורת השדות!

זכור ש- $F[x]$ הוא תחום אוקלידי, וב>ShowCase כזה מתקיים ש- $(f(x))$ אי פריק, גורר ש- $(f(x))$ ראשוני, גורר ש- $(f(x))$ אידיאל ראשוני, גורר ש- $(f(x))$ אידיאל מקסימלי ולכל $\langle f(x) \rangle / \langle f(x) \rangle$ שדה.
כלומר התחלו עם שדה F ופולינום אי פריק מעליו, ובנינו שדה חדש (אולי גדול יותר ומשמעותי יותר). אנחנו משתמשים בבנייה הזאת כל הזמן במהלך הקורס, אבל היא עובדת (כלומר, מתקבל שדה) רק אם פולינום אי פריק.
טעינה 1.22. לפולינום $f(x) \in F[x]$ מדרגה n מעל שדה יש לכל היוצר n שורשים.

2 תרגול שני

2.1 בניית בסרגל ומחוגה

נתאר "משחק" הנדסי במישור. לעממים נחלף בין $\mathbb{R}^2$ ובין המישור המורכב מבלי לשים לב. החוקים שלו הם הבאים: אם נחשב על כל הנקודות, הישרים והמעגלים במישור

از יש כאן שאנו יכולים לבנות וכאלה שאנו לא יכולים לבנות. מה אנחנו יכולים לבנות? מותר להשתמש במספר סופי של הצעדים הבאים:

- בהינתן שתי נקודות P, Q בנית-בניה, אפשר להעביר את הקו השר העובר ביניהן. זה שימוש בסרגל, שהוא לא מסומן בשנות וארוך כרצונו (ויש לו צד אחד).
- בהינתן שתי נקודות P, Q בנית-בניה, אפשר להעביר את המעגל שמרכזו ב- P ועובר דרך Q . זה שימוש בממחקה, שגם היא רחבה כרצונו.
- בהינתן ישרים ומעגלים בנית-בניה, אפשר לבנות את נקודות החיתוך שלהם. כדי להתחיל אנו מקבלים שתי נקודות שמקובל להעביר עליהן בתור $(0, 0)$ ו- $(1, 0)$. כבר בעולם העתיק ידעו לפתור בעיות בנייה רבות, בין היתר:
  - מציאת אמצע של קטע.
  - הורדת אנך לישר דרך נקודה נתונה.
  - לחצות זווית, הנתונה בין שני ישרים לא מקבילים.
  - בניית מעגל שמרכזו בנקודה נתונה ורדיוסו באורך קטע נתון.
  - בניית מחומש משוכל, וביעות יותר קשות.

הגדה 1.2. המספר $\mathbb{R} \in a$ הוא מספר גראצייה אם $(0, a)$ בנית-בניה. מספר מרוכב $\mathbb{C} \in a + ib$ ניתן לבנייה אם a ו- b ניתנים לבנייה.

מסתבר שאת כל השאלות האלה אפשר לתרגם לשאלת האם מספרים ניתנים לבנייה. למשל אפשר להוכיח שמספר ממשוכל עם n צלעות ניתן לבנייה אם ורק אם $\cos^{\frac{2\pi}{n}}$ הוא בר-בניה. שימו לב כי $\alpha \cos \alpha$ בר-בניה אם ורק אם $\sin \alpha$ בר-בניה אם ורק אם $e^{i\alpha}$ בר-בניה. אנו נופיעין במספרים בנית-בניה בהמשך הקורס.

תרגיל 2.2. יהיו P, Q נקודות נתונות. בנה את נקודת אמצע הקטע.

פתרו. נשרטט מעגל שמרכזו ב- P ורדיוסו באורך PQ . נשרטט מעגל שמרכזו ב- Q ורדיוסו באורך PQ . מעגלים אלו נחתכים בשתי נקודות A, B . חעת להעביר את הקו השר AB . החיתוך של AB עם השר PQ זו הנקודה הדורשה.

תרגיל 2.3. נניח כי b, a בנית-בניה. הראו כי $b + a$ בר-בניה.

פתרו. ניקח מעגל ברדיוס b שמרכזו ב- (a, b) . הוא חותך את ציר ה- x ב- $(0 + a, 0)$.

תרגיל 2.4. יהיו $a > 0$ מספר בר-בניה. הוכיחו כי $\sqrt{a}$ בר-בניה.

פתרו. בהרצאה ראותם שהמספרים בנייה-בנייה סגורים לחבר, נגדי וכפל במספר רצינלי. לכן גם $\frac{a+1}{2}$ ו- $\frac{|a-1|}{2}$ בנייה-בנייה. נעביר מעגל שمرצאו ב- $B = \left(\frac{|a-1|}{2}, 0\right)$. $O = (0, 0)$. נסמן נקודת חיתוך של המעגל עם ציר ה- y ב- B וכן את $A = \left(0, \frac{a+1}{2}\right)$. המשולש AOB הוא ישר זוויות ולפי משפט פיתגורס אורך הצלע OB היא

$$\sqrt{\left(\frac{a+1}{2}\right)^2 - \left(\frac{|a-1|}{2}\right)^2} = \sqrt{a}$$

המספרים בנייה-בנייה סגורים לחבר, כפל, הופci (שונה מאפס) והוצאת שורש ריבועי. למעשה הם מהווים תת-שדה של המרוכבים, שהוא תת-השדה הקטן ביותר של המרוכבים הכלול את i עם התוכנה של הוצאת שורש ריבועי.

2.2 תזכורת נוספת מתורת החוגים

עד סוף התרגול נעשו תרגילים שיכינו אותנו להמשך הקורס.

תרגיל 2.5. מצאו את הממ"מ ($\gcd$) מעל $\mathbb{Q}$ של הפולינומים $f(x) = x^2 - x - 3$ ו- $g(x) = x^3 - 2x^2 + 1$.

פתרו. השתמש באלגוריתם אוקלידס (шуובד בתחום האוקלידי $\mathbb{Q}[x]$). נבצע חלוקה עם שארית:

$$\begin{aligned} x^3 - 2x^2 + 1 &= (x^2 - x - 3)(x - 1) + 2x - 2 \\ x^2 - x - 3 &= (2x - 2)\frac{1}{2}x - 3 \end{aligned}$$

קיבלנו בסוף -3 , שהוא הפיך. לכן $\gcd(f(x), g(x)) = 1$, כלומר הם זרים.

תרגיל 2.6. בהמשך לתרגיל הקודם. בטאו את ה $\gcd$ כצירוף לינארי של $f(x), g(x)$.

פתרו. זה אלגוריתם אוקלידס המורחב. נבצע הצבה לאחרו

$$\begin{aligned} -\frac{1}{3}(x^2 - x - 3) + (2x - 2)\frac{1}{6}x &= 1 \\ -\frac{1}{3}(x^2 - x - 3) + (x^3 - 2x^2 + 1 - (x^2 - x - 3)(x - 1))\frac{1}{6}x &= 1 \end{aligned}$$

כלומר

$$\frac{1}{6}x(x^3 - 2x^2 + 1) - \left(\frac{1}{6}x(x - 1) + \frac{1}{3}\right)(x^2 - x - 3) = 1$$

תרגיל 2.7. חשבו את ההופci של $x^3 - 2x^2 + 1$ בשדה $\mathbb{Q}[x]/\langle x^2 - x - 3 \rangle$

פתרו. ראשית נזכיר שהאיברים בשדה הם מהצורה

$$f(x) + \langle x^2 - x - 3 \rangle$$

כלומר הכל עובד "עד כדי" חיבור כפולת של $x^2 - x - 3$. לפי התרגילים הקודמים

$$x^3 - 2x^2 + 1 + \langle x^2 - x - 3 \rangle = 2x - 2 + \langle x^2 - x - 3 \rangle$$

וההופכי הוא

$$\frac{1}{6}x + \langle x^2 - x - 3 \rangle$$

2.3 הרחבות שדות

הגדרה 2.8. יהיו $K \subseteq F \subseteq L$ תת-שדות של K . במקרה זה נאמר כי K הוא הרחבה של F ונסמן זאת K/F . כן, זה אותו סימון של חוגמנה, אבל אנחנו לא נתבלבל ביניהם כי שדה הוא חוג פשוט ומכאן שחויגי המנה שלו לא מעניינים.
אם ישנה שרשרת של שדות $K \subseteq L \subseteq F$ נאמר כי L הוא שדה גיאומטרי של ההרחבה K/F .

תזכורת 2.9. תהי K/F הרחבה שדות וכי $a \in K$. הסיכון של a ל- F -השדה (של K) הקטן ביותר שמכיל את F ואת a . נסמן אותו $F(a)$. הרחבה זו, באיבר אחד, נקראת גם הרחבה פשוטה.
בדרך אחרת, השדה $F(a)$ הוא החיתוך של כל תת-השדות שמכילים גם את F וגם את a . חשוב להציג את התוכנה פשוטה (אך חשובה) הבאה: אם L שדה ביןים המכיל את a אז $F(a) \subseteq L$ ואם $a \in F$ אז $F(a) = F$.

דוגמה 2.10. $\sqrt{2}$ ב- $\mathbb{Q}$. הסבר: צריך רק לוודא שהוא סגור לכפל לחיבור ולהופכי ואז זה תת-שדה של $\mathbb{R}$. מצד שני, ברור שככל שדה שמכיל את $\mathbb{Q}$ ו- $\sqrt{2}$ מכיל גם את השדה מסגירות לחיבור ולכפל. שימוש לב כי $\mathbb{Q}(\sqrt{2}) = \mathbb{Q}(\sqrt{2})^{-1} = (\sqrt{2})^{-1} = \frac{1}{\sqrt{2}} = \frac{\sqrt{2}}{2}$.

תרגיל 2.11. הוכיחו כי $\sqrt{6} \notin \mathbb{Q}[\sqrt{2}]$.

פתרו. נניח בשלילה ש- $\sqrt{6} \in \mathbb{Q}[\sqrt{2}]$. אז קיימים $a, b \in \mathbb{Q}$ עבורם

$$\sqrt{6} = a + b\sqrt{2}$$

לא יתכן ש- $b = 0$ כי $\sqrt{6}$ לא רציונלי, ולא יתכן ש- $a = 0$ כי $\sqrt{3}$ לא רציונלי. נעה משווואה זו בריבוע ונקבל

$$6 = a^2 + 2\sqrt{2}ab + 2b^2$$

כלומר

$$\sqrt{2} = \frac{6 - a^2 - 2b^2}{2ab}$$

МОותר לחלק כי כבר הוכיחנו $ab \neq 0$. קיבלנו ש- $\sqrt{2}$ רציונלי, וזה סתיירה.

הערה 2.12. כמו שאפשר למספר איבר אחד, אפשר למספר קבוצת איברים, והעיקרון דומה.

תרגיל 2.13. האם $\sqrt{2}i \in \mathbb{Q}[\sqrt{2} + i]$

פתרו. על פניו אפשר לחושוד שלא, כמו בתרגיל הקודם. אבל בעצם

$$(\sqrt{2} + i)^2 = 2 + 2\sqrt{2}i - 1 = 1 + 2\sqrt{2}i$$

נחסר 1 ונחלק ב-2 (פעולות שימושיות אותן בתוך השדה) ונקבל כי

$$\sqrt{2}i \in \mathbb{Q}[\sqrt{2} + i]$$

הגדרה 2.14. תהי K/F הרחבה שדות. בפרט K הוא מרחב וקטורי מעל F . הזוג (K/F) היא הממד של K מעל F ומסמנים אותה $[K : F] = \dim_F K$. לא להתבלבל עם הסימון הזהה של אינדקס שראינו בתורת החבורות.

דוגמה 2.15. לכל שדה F מתקיים $[K : F] = 1$ אם ורק אם

דוגמה 2.16. $[\mathbb{Q}[\sqrt{2}] : \mathbb{Q}] = 2$, $[\mathbb{R} : \mathbb{Q}] = \infty$, $[\mathbb{C} : \mathbb{R}] = 2$

משפט 2.17. יהיו פולינום אי פריך f מעל F עם שורש a , אז $\deg f = [F(a) : F] = 1$.

2.4 שורשי ייחידה

הגדרה 2.18. יהיו F שדה. איבר $\rho \in F$ נקרא שורש ייחודה פרימיטיבי מדרגה n אם הסדר (הכפלי) שלו הוא n . כלומר $\rho^n = 1$ ו- $\rho^i \neq 1$ לכל $1 \leq i < n$.

דוגמה 2.19. ב- $\mathbb{C}$ לכל $n \in \mathbb{N}$ יש שורש ייחודה פרימיטיבי, למשל $\rho_n = e^{2\pi i/n}$.

הערה 2.20. אם ρ שורש ייחודה פרימיטיבי מדרגה n , אז ρ^k הוא שורש ייחודה פרימיטיבי אם ורק אם $(n, k) = 1$.

תרגיל 2.21. יהיו $\rho \in F$ שורש ייחודה פרימיטיבי מדרגה n . הוכיחו כי $1, \rho, \dots, \rho^{n-1}$ כולם שונים זה מזה, והראו כי

$$x^n - 1 = \prod_{i=1}^n (x - \rho^i)$$

פתרו. נניח כי $\rho^j = \rho^i$ כאשר $j - i < n$. אבל $n < j - i$, ולכן $\rho^{j-i} = 1$, ולכן $j - i = 0$, כלומר $i = j$, כי ρ הוא שורש ייחודה פרימיטיבי מדרגה n .

נשים לב ש- ρ^{-i} הוא שורש של $x^n - 1$ לכל i . מכיוון שהם שונים, אלו הם כל השורשים של $x^n - 1$, כי זה פולינום מעלה שדה מדרגה n . לכן $x^n - 1 = \prod_{i=1}^n (x - \rho^i)$.

דוגמה 2.22. יהיו ρ שורש ייחודה פרימיטיבי מדרגה n . אז

$$\mathbb{Q}(\rho) = \{a_0 + a_1\rho + \dots + a_{n-1}\rho^{n-1} \mid a_i \in \mathbb{Q}\}$$